

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Досліджено і представлено результати теоретичного, а також емпіричного аналізу амбівалентності особистості. Проаналізовано науково-теоретичні концепції та підходи до вивчення проблеми амбівалентності в українській і зарубіжній психології. Визначено структуру амбівалентності особистості, яка складається з мотиваційного, поведінкового та афективно-когнітивного компонентів. З'ясовано типи особистісної амбівалентності, такі як: шизоїдний, депресивний, нав'язливий та істеричний. Досліджено, як вище амбівалентності співвідноситься із типами акцентуації особистості.

Ключові слова: амбівалентність особистості, структура і типи амбівалентності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розквіту суспільства ми зазнаємо соціально-економічних змін і наша масова та індивідуальна свідомість характеризується протилежністю оцінок подій, що відбуваються, суперечливістю внутрішнього світу особистості. І цей нерозривний зв'язок між проблемами суспільства і особистості підвищують рівень особистісної амбівалентності. Амбівалентність – це властивість, яка виявляється у співіснуванні рівних за силою протилежних бажань, почуттів, думок та дій до зовнішнього чи власного, внутрішнього світу, що феноменологічно закріплюється в поведінковій, мотиваційній та афективно-когнітивній сферах життя людини. Це так звані розходження думок, бажань людини. Дуже важливо мати усвідомлення особистісної амбівалентності, адже це сприяє збалансованості суперечностей у різних сферах життя та є передумовою оптимізму, саморозкриття, психологічної суверенності та звичайно ж впливає на гармонійний розвиток особистості.

Стан дослідження. Дослідження всіх аспектів амбівалентності найсуттєвіше, точне і беззаперечне в зарубіжній психології. Досягнення зарубіжних дослідників у сфері цієї проблеми умовно можна поділити на три напрями. Перший напрям свідчить про те, що амбівалентність стає невід'ємним конструктом – зосереджується на її психодинамічних аспектах (К. Абрахам, З. Фройд, М. Клейн), а також розвивається у теоріях неофройдистів (А. Адлер, К. Юнг) та его-психологів (К. Хорні, Е. Еріксон). Другий напрям вказує на те, що амбівалентність досліджується як вид психологічного конфлікту в теорія поля К. Леві-

на і когнітивної концепції Л. Фестінгера. Третій напрям характеризується дослідженнями у галузі гуманістичних теорій особистості А. Маслоу і К. Роджерса [1–3].

У вітчизняній психології великий внесок у вивчення амбівалентності зробили Л. Анциферова, Л. Божович, Л. Виготський, І. Михеева [4].

У сучасній українській психології проблему особистісної амбівалентності плідно вивчає Т. Зелінська та молоді вчені під її керівництвом (Т. Лук'яненко, В. Хабайлюк, А. Хурчак, І. Шастко та ін.) [5; 6].

Проте попри доволі широкий спектр досліджень, амбівалентність і сьогодні залишається багато в чому спірною і невирішеною проблемою. З огляду на це, **метою** цієї публікації є висвітлення змістових аспектів і складових феномену амбівалентності, а також виявлення рівня прояву амбівалентності у різних типів акцентуації.

Виклад основних положень. Термін «амбівалентність» (лат. *ambo* – обидва і *valentna* – сила) означає взаємовиключне сполучення протилежних почуттів, думок, бажань [5].

Е. Блейлер, завдяки якому термін «амбівалентність» увійшов у широкий науковий обіг, використовував це поняття для характеристики психічного стану людини, хворої на шизофренію. Вона переживає полярні емоції до іншої людини, висловлює взаємовиключні судження та постійно коливається між протилежними рішеннями, і в усіх випадках, за цим автором, амбівалентність є свідченням розладу особистості [1, с. 15].

У зарубіжній психологічній літературі феномен амбівалентності досліджують як наслідок неусвідомленого зіткнення двох протилежних форм інстинктивних потягів конфлікту між різними інстанціями («Я», «Над-Я», «Воно») особистості (З. Фройд) [3]; як необхідну складову психічного розвитку (К. Абрахам, Г. Блум, Е. Еріксон, М. Клейн, К. Юнг) [1; 5].

Амбівалентність описують також як вид психологічного конфлікту (К. Левін) та як результат незадоволення потреби людського розуму в послідовності (Р. Браун, С. Осгуд, Л. Фестінгер), як «неспроможності» ухвалення рішення (М. Кругман, Д. Роттер) [5].

У гуманістичних теоріях особистості амбівалентність аналізують побіжно як диспозицію в контексті її взаємозв'язку з психічним здоров'ям, особистісним зростанням і самоактуалізацією (К. Роджерс, А. Маслоу) [2; 7].

У російській психології проблему амбівалентності досліджують як додаток до інших проблем, зокрема, в межах теорії провідних

тенденцій (Л. М. Собчик) [8]; як трансформацію особистості (М. Ш. Магомед-Емінов) [9]. Зазначимо, що лише декілька радянських досліджень присвячені певним аспектам особистісної амбівалентності: як морально психологічної проблеми (І. Михеева) [4], амбівалентності у поведінці дітей раннього віку щодо незнайомого дорослого (Т. Сорокіна); розвитку у дітей уявлень про амбівалентні емоції (О. Гордєєва) [5].

Психологи України також розпочали вивчати феномен амбівалентності особистості (Т. Зелінська, Т. Лук'яненко, В. Хабайлюк, А. Хурчак, Г. Чуйко, І. Шастко). Т. Зелінська обґрунтовує амбівалентність як властивість психічно здорової особистості з помірною напруженою суперечностей, а також досліджує її деструктивні вияви високої амбівалентності (інфантильні залежності в різних сферах життя), Т. Лук'яненко, Г. Чуйко – як рису особистості, А. Хурчак – як властивість атитюдів, В. Хабайлюк – властивість соціальної установки батьків, І. Шастко – переживання латентного материнства [5; 6].

Отже, у цих визначеннях аналізованого психологічного феномену наголошується на ставленні суб'єкта до об'єкта, до самого себе або підкреслюються суперечливі стани емоційної та поведінкової сфер.

Різнобічна характеристика досліджуваного феномену дає змогу визначити такі його змістові аспекти – складові:

1) одночасна подвійність явищ зовнішньої реальності або внутрішнього світу: кожній базовій властивості для здійснення гармонії та рівноваги відповідає властивість протилежної ознаки, а кожній індивідуально-особистісній тенденції – антитенденція;

2) взаємонепримирення протилежності мотиваційної, афективної, поведінкової сфер особистості характеризуються рівною чи майже рівною силою й обсягом: рівновага і сталість явища, які пов'язані з однаково наявним протиставленням тенденцій, полярних за своєю суттю;

3) співіснування протилежностей у формі амбітендентності, тобто єдності свідомого та несвідомого, чим, власне, і відрізняються від внутрішньоособистісного конфлікту;

4) амбітендентність має помірний вияв, здатна до інтеграції, тому становлення особистості проходить у конструктивному ритмоциклі; надмірна амбітендентність майже не інтегрується, через що розвиток особистості відбувається з переважанням дискордантних і навіть патологічних умов.

Дослідження підходів до визначення структури особистісної амбівалентності показало, що увага більшості науковців (В. Асєєв,

О. Гордєєва, С. Занюк, К. Изард, Б. Ломов, М. Магомед-Емінов, В. Райх, А. Реан, Ф. Ріман, В. Симонов, Т. Сорокіна) спрямована на аналіз окремих її компонентів.

Оскільки уже було визначено, що амбівалентність є властивістю особистості, то амбівалентність можна розглянути за такими складовими: *мотиваційна, поведінкова, афективно-когнітивна*.

Мотиваційна складова амбівалентності особистості полягає у так званій двомодальності, позитивно-негативній її побудові відповідно до потреб в афіліації, яка реалізується як прагнення до прийняття, з одного боку, і як страх знехтування – з іншого. К. Мюррей, Ю. Орлов, К. Хорні, Б. Сосновський вважають, що зазначена потреба є високопрезентативною і, власне, людською. Індивід не може одночасно реалізовувати два абсолютно різні спонукання, здійснювати дії, що заперечують одна одній, без спеціальної керівної системи, яка і становить пріоритети активності. М. Магомед-Емінов розуміє сутність мотиваційної амбівалентності як «циклічно нав'язливий процес, який включає в себе одночасно спроби локального задоволення і часткового покарання», наголошуючи на тому, що вирішальне значення Его-позиції (свідоме, самостійне, вільне Я) у функціонуванні амбівалентності [9].

Аналіз динаміки спонукань, проведений В. Асєєвим, виявив, що основою будь-якого мотиваційного спонукання є амбівалентне відношення між небажаною дійсністю та бажаним майбутнім. Водночас ці моменти становлять глибоку єдність. Саме тому у цьому контексті цієї проблеми К. Левін виокремив і дослідив мотиваційні конфлікти, один із яких становить саме амбівалентну мотивацію. Мотивація афіліації є фундаментальною людською потребою, яка має постійний вплив на розвиток особистості. Вона реалізується через протилежні однаковій за силою мотиви: прагнення прийняття та страх знехтування.

Поведінкова складова особистісної амбівалентності має форму вияву у площині внутрішньої боротьби між доброзичливістю і агресивністю.

Т. Сорокіна експериментально довела наявність амбівалентної поведінки, яка виявляється навіть на першому році життя дитини як конфліктні стани боротьби позитивних та негативних тенденцій у ставленні до незнайомого дорослого. Поведінкову амбівалентність як складову дорослішання розглядає Г. Блос, який вбачає її коливання між двома крайнощами: активність і пасивність; ініціативність та поступливість. Такі процеси він пов'язує з регресивною поведінкою особистості, яка визначається як норма при переході із дитинства в дорослість, але уже у дорослої, зрілої особистості вважає аномаль-

ною. Доброзичлива поведінка є свідченням узгодженості амбівалентності.

А. Реан стверджує, що доброзичливість є основною якістю індивіда, не тільки фактором стримання агресії, а й її альтернативою. Невпевнена поведінка може бути лише проміжним етапом у вимірах амбівалентності, але поведінка завжди буде валентно полярною.

Протилежною до доброзичливої поведінки є агресивність. У поведінці агресивність може виявлятися як відкрито, так і у символічних формах, тобто це є якість завдання збитків і собі, і іншому. Таку поведінку спричиняють амбівалентні переживання, які не знаходять виходу назовні, коли наслідки власних дій не усвідомлюються. Звісно ж тому найсильніша реакція на амбівалентність особистості – агресія, яка реалізується і фізично, і словесно, та спрямована на те, щоб знищити окремий об'єкт, або нашкодити йому. Амбівалентна агресія супроводжується почуттям роздратованості, злості, гніву, які можуть бути спрямовані на зовнішні об'єкти, а також і на саму особу. Руйнівний вплив амбівалентної агресії в поведінці виявляється як регресія, для якої показовими є неадекватні реакції. Негативні наслідки такої реакції полягають в тому, що людина вперто повторює певні дії, незважаючи на те, що вони не дають позитивних результатів. Людина не завжди діє розумно, раціонально, адаптивно і це зумовлено її глибинною психологічною природою. Інтеграція поведінкової амбівалентності особистості може успішно здійснюватись на принципах самореалізації, тоді доброзичлива поведінка долає агресивну.

Афективно-когнітивна складова амбівалентності особистості виявляється в одночасній дво-modalності, поляризації цих двох сфер у протилежних напрямках. Переживання задоволення-незадоволення передбачає одночасне усвідомлення толерантності-інтолерантності до цієї подвійності, або фрустраційної толерантності.

М. Занна, М. Томпсон вважають, що саме афективно-когнітивний компонент є найстійкішим утворенням особистісної амбівалентності, тобто коли розум говорить одне, а серце інше. Когнітивний аналіз ситуації є необхідним для передумови виникнення потягів, емоцій, почуттів певної якості, певного суб'єктивного забарвлення. Важливим аспектом афективно-когнітивної сфери амбівалентності особистості є переживання толерантності до суперечливої двоїстості задоволення-незадоволення. В умовах такої амбівалентності накопичується напруга від незадоволення та виникає фрустрація. Що сильніше виражена дезінтеграція цінностей (амбівалентність когніцій та емоцій), то більшою напругою, нестійкістю вони супроводжуються. Ці негативні переживання тривоги, злості, відчаю як мимовільне відтворення подій

минулого, що виникають внаслідок фрустраційної інтолерантності, спонукають мозок до активної роботи, та через емоційне напруження він не може знати виходу із ситуації, а це спричиняє подальше посилення напруження [5].

Саме фрустраційна толерантність-інтолерантність є найобґрунтованішим критерієм вияву амбівалентності особистості в афективно-когнітивній сфері.

Як уже було зазначено, дослідження феномену амбівалентності здійснюється вченими на різних засадах, зокрема, аналізом підходів до визначення типології особистісної амбівалентності займалися Г. Айзек, Л. Собчик, Л. Сонді та Ф. Ріман. Визначення типів особистісної амбівалентності дає можливість дієво впливати на становлення особистості. Вітчизняний психолог Л. Собчик вирізняє такі типи особистості: конкордантно-нормальний (гармонійний, збалансований, інтегрований); дискордантно-нормальний (дисгармонійний, незбалансований, адаптація потребує великих зусиль); психопатичний як погранична норма (незначно інтегрований, частково дезадаптований); психічно хворий (дезінтегрований, дезадаптований) [8].

Існує чотири типи незбалансованої особистісної амбівалентності, які досліджував німецький психолог та психотерапевт Ф. Ріман і описав у своїй теорії особистісної дисгармонії, яка зазнала найбільшого визнання. У цій теорії зазначається про те, що всі люди, зокрема й психічно здорові та хворі, поділяються на: шизоїдний, депресивний, нав'язливий та істеричний типи. Учений ґрунтовно аналізує дисгармонійну амбівалентність у цих типах особистості як протиставлення свідомої потреби у неусвідомленого страху, який виник на основі іншої потреби.

Амбівалентність шизоїдної особистості (за Ф. Ріманом) – суперечність потреби у самозбереженні зі страхом перед потребою самовіддачі (довірою, дружбою). Самотність стає її уявною, штучною потребою, незадоволеність якої супроводжується інтолерантністю (ворожістю, цинізмом). За спробою заховатися від страху, на думку Ф. Рімана, може насправді стояти сильне прагнення до близькості, дружби, довіри, взаємності та любові [7]. Амбівалентність досягає різної інтенсивності, і тому особи із шизоїдним типом розвитку від здорової дискордантною особистості можуть перетворитися на людоненависників, стати патологічними особистостями, саме так стверджує Ф. Ріман. Для шизоїдів, дуже важко вступати в міжособистісні стосунки: дружбу, любов, які вони розглядають як загрозу їхній незалежності. У них немає виваженості у стосунках, що і створює проблеми при спробах встановити близькі контакти з оточуючими. У юнацькому віці

найбільше загострюється інтолерантність. Причини ранньої шизоїдації у дітей різні: небажані діти, а також мінімальна любов отримана в сім'ї, чи навпаки гіперопіка.

Амбівалентність депресивної особистості проявляється у суперечності потреби об'єднання з іншими людьми а також зі страхом перед потребою в самоактуалізацією. Такі люди виявляють прагнення до самовіддачі, прийняття, жагуче бажання кохати і бути коханим, довірливі близькі контакти. Через це вони входять у залежність від інших, або ставлять їх в залежність від себе. Депресивні особистості не можуть достатньою мірою оцінити свій стан через обмеженість самооцінки, вони не вірять собі, не вміють зменшувати і контролювати свої страхи, не здатні до самостійності та відповідальності.

Амбівалентність особистості з нав'язливістю свідчить про суперечність потреби в усталеності, власній безпеці з переживанням страху особистої відповідальності. Такі люди переоцінюють потребу у власній безпеці, через що в них виникає страх знехтування. Саме тому виникає їхнє прагнення все контролювати, перевіряти, піддавати сумніву, не довіряти. Такі люди не хочуть нічого змінювати в своєму житті, відкидаючи усе нове, залишаючи все старе.

Амбівалентність істеричної особистості – суперечність потреби у необмеженій свободі зі страхом перед реальністю. Люди з цим типом прагнуть до необмеженої свободи, до перемог у стосунках, жадають нового і ризикованого. Для істеричної особи напад – найкращий захист, щоб справити враження на публіку. Вони не роблять висновків із своїх невдач, розчарувань.

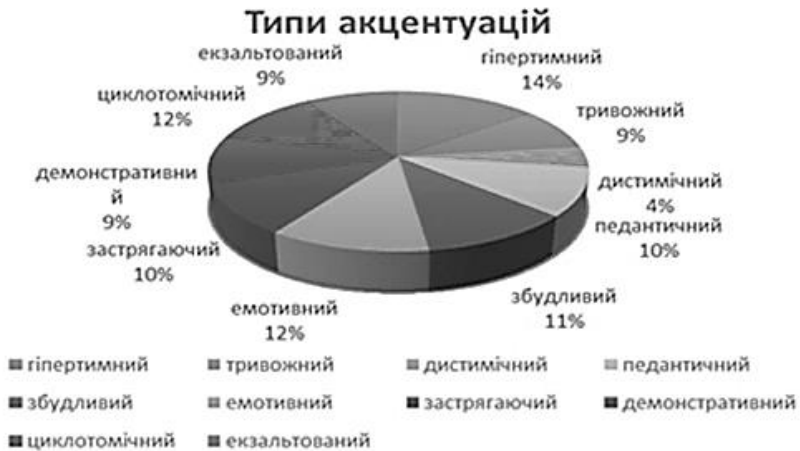
Для дослідження амбівалентності особистості та залежності її від типу акцентуацій проводилося діагностичне дослідження, в якому взяло участь 27 здобувачів вищої освіти першого ступеня другого курсу навчання Львівського державного університету внутрішніх справ, факультету № 7 спеціальністю «Психологія». Вік студентів 18–19 років, серед яких 19 осіб – жіночої статі та 8 – чоловічої.

Для досягнення обраної мети було підібрано відповідний методичний інструментарій. Дослідження здійснювалось за допомогою емпіричних методів опитування та тестування. Використано такі методики: характерологічний опитувальник К. Леонгарда – Г. Шмішека (для діагностики типу акцентуації особистості і показнику акцентуації) [10]; методика «Жіноча (чоловіча) амбівалентність» Т. Зелінської (для визначення рівня амбівалентності) [5].

Актуальність цієї роботи зумовлена отриманими результатами в ході емпіричного дослідження.

Під час проведення *характерологічного опитувальника К. Леонгарда–Г. Шмішека*, спрямованого на визначення типів акцентуацій

особистості, було виявлено, що у досліджуваних осіб суттєво переважає гіпертимний тип акцентуації ($M = 18,82$); на другому місці – емотивний та циклотомічний тип акцентуації ($M = 15,31$; $M = 15,62$), на третьому – збудливий і застрягаючий ($M = 14,68$; $M = 13,51$); і на четвертому – педантичний, демонстративний, екзальтований та тривожний ($M = 12,62$; $M = 12,37$; $M = 12,13$; $M = 11,51$) (див. рис.).

*Рис. Типи акцентуацій визначені за опитувальником
К. Леонгарда–Г. Шмішека*

Отримані результати свідчать про те, що досліджувані нами особи характеризуються підвищеним фоном настрою, великою балакучістю з тенденцією постійно відхилятися від теми розмови, енергійністю та оптимістичністю. Досліджувані з емотивним та циклотомічним типом характеризуються швидкою зміною настрою, чутливістю, їх легко розчулити і «заразити» настроєм. Особи із збудливим типом імпульсивні, запальні, дратівливі, грубі, схильні до частої зміни місця праці. А застрягаючий тип характеризується тим, що такі люди легко повертаються до травмуючої події і у них негайно «оживають» емоції, що супроводжували стрес, афект у них тримається дуже довго.

Для визначення рівня амбівалентності використовувалася методика «Жіноча (чоловіча) амбівалентність» Т. Зелінської. В результаті її проведення виявлено, що висока амбівалентність переважає у 48% осіб, середня – 28%, низька – 14% і у 10% досліджуваних наявний

невідомий рівень амбівалентності (може проявляється у тих людей, які неправдиво відповідали на запитання).

Отримані результати свідчать про те, що у досліджуваних осіб часто виникає залежність будь-якого виду, вони імпульсивні, часто беруться за багато справ відразу, а, невиконуючи їх, намагаються себе виправдати. Високоамбівалентні особистості, які набули руйнівних залежностей, гальмують особистісне зростання. Середній рівень характеризується тим, що люди прагнуть до маніпуляцій, соціальної бажаності, завжди шукають підтримку, щоб бути успішними, бажать бути «як всі», в натовпі. Це конформно-амбівалентні особистості, які тривожаться щодо власної компетентності, вони мало довіряють собі, неспроможні турбуватися про себе і певною мірою в деяких ситуаціях поводять себе як неадекватні у стосунках з іншими людьми. Характеристика середнього рівня особистісної амбівалентності стосується саме руху в напрямі до високого дисгармонійного. Особистості з низьким рівнем амбівалентності характеризуються мінімальною значущістю співіснування рівних за силою протилежних бажань, думок, дій, до внутрішнього чи зовнішнього світу.

Високий рівень особистісної амбівалентності у різних типів акцентуацій виявляється так: 14% осіб із високою амбівалентністю і гіпертичним типом акцентуації; із циклотомічним – 12%; із застрягаючим, емотивним і збудливим – 11%; із тривожним – 10%; із педантичним, демонстративним та екзальтованим – 9%; із дистимічним – 4%. Як бачимо, особи з гіпертичним та циклотимічним типом найбільше переживають амбівалентність.

Середній рівень амбівалентності у різних типів акцентуації проявляється так: 14% досліджуваних проявляють середній рівень особистісної амбівалентності із гіпертичним типом акцентуації; 12% із циклотомічним та емотивним типом; 11% із збудливим типом; 10% із застрягаючим та педантичним типами; 9% із тривожним та екзальтованим; 8% із демонстративним та 5% із дистимічним типом акцентуації.

Низький рівень амбівалентності у різних типів акцентуації проявляється так: 14% досліджуваних проявляють низьку амбівалентність та гіпертичний і циклотомічний тип акцентуації; 12% – із збудливим типом; 11% – із екзальтованим; 10% – із педантичним, тривожним, застрягаючим, емотивним типом; 6% – із демонстративним типом та 3% – із дистимічним.

Отже, високий і середній рівень амбівалентності найкраще проявляється у гіпертичному, циклотомічному і емотивному типах акцентуації. Це свідчить про те, що при високих показниках переживання амбівалентності підсилюється прагнення людини вирішувати супереч-

ності шляхом інфантильних, не зрілих залежностей. Такі особистості не усвідомлюють високої напруженості суперечностей, не вміють турбуватись про себе та мають нерозвинені взаємини з усіма, проявляючи імпульсивність.

Низький рівень амбівалентності проявляється у циклотомічному і екзальтованому типу акцентуацій і свідчить про мінімальне співіснування протилежних думок і бажань, тобто людина перебуває у гармонії.

Висновки. Внаслідок проведеного теоретичного аналізу було з'ясовано, що амбівалентність – це складний взаємозв'язок протилежно спрямованих приблизно однакових за інтенсивністю усвідомлених та неусвідомлених виявів, що належать до різних особистісних сфер. Вони можуть перебувати в узгодженому або неузгодженому стані. Найбільшу увагу дослідженням амбівалентності приділяли зарубіжні науковці і їх дослідження умовно розподілені на три напрями: психоаналітичні концепції, когнітивні теорії і гуманістичні теорії особистості. Передумовами виникнення амбівалентності є: нестійкість емоцій, невизначеність цілей та установок, неузгодженість моральних принципів з емоціями та волею. Структура амбівалентності є трикомпонентною та містить такі складові: мотиваційну, поведінкову, афективно-когнітивну. Вивчаючи особливості формовиявів складових, треба зважати на їхню неподільну єдність, оскільки не існує мотивації поза переживанням, а вмотивовані емоції й афекти завжди мають поведінкове підґрунтя. Існують типи амбівалентності особистості, а їх вивчення дає можливість дієво впливати на становлення особистості. Найпопулярнішою класифікацією типів особистості стала класифікація чотирьох незбалансованих типів особистісної амбівалентності. За цією класифікацією всі люди, зокрема і психічно здорові та хворі, поділяються на: шизоїдний, депресивний, нав'язливий та істеричний типи.

В результаті проведених досліджень ми з'ясували, що в групі респондентів переважає високий і середній рівень амбівалентності, який найкраще проявляється у гіпертимному, циклотомічному та емотивному типах акцентуації. Низький рівень амбівалентності проявляється у циклотомічному і екзальтованому типу акцентуацій.

Подальше дослідження буде спрямоване на з'ясування впливу амбівалентності особистості на стан психічного здоров'я.

---

1. Брейлер Э. Аффективность внушение, паранойя / Э. Брейлер. – М.: Центр психологии культуры, 2001. – 208 с.

2. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1997. – 430 с.
3. Фрейд З. Психология бессознательного: сборник произведений / З. Фрейд; сост. М. Г. Ярошевский. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.
4. Михеева И. Н. Амбивалентность личности: морально-психологический аспект / И. Н. Михеева. – М.: Наука, 1991. – 128 с.
5. Зелінська Т. М. Амбивалентність особистості. Теорія, діагностика і психокорекція: навч. посібник / Т. М. Зелінська. – К.: Карavela, 2010. – 256 с.
6. Лук'яненко Т. Н. Психологічні особливості дискордантної амбивалентності особистості / Т. Н. Лук'яненко // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 1. – С. 25–26.
7. Риман Ф. Основные формы страха: исследование в области глубинной психологии / Ф. Риман; пер. с нем. Э. Л. Гушанский. – М.: Алетей, 1998. – 336 с.
8. Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности / Л. Н. Собчик. – М.: Ин-т прикладной психологии, 1998. – 512 с.
9. Магомед-Эминов М. Ш. Трансформация личности / М. Ш. Магомед-Эминов. – М.: Психоаналитическая Ассоциация, 1998. – 496 с.
10. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – К.: Эксмо-Пресс, 2001. – 544 с.

Борисюк О. Н., Прохорчук Н. В. Амбивалентность личности как психологический феномен

Исследованы и представлены результаты теоретического, а также эмпирического анализа амбивалентности личности. Проанализированы научно-теоретические концепции и подходы к изучению проблемы амбивалентности в украинской и зарубежной психологии. Определена структура амбивалентности личности, состоящая из мотивационного, поведенческого и аффективно-когнитивного компонентов. Выявлены типы личностной амбивалентности, такие как: шизоидный, депрессивный, навязчивый и истерический. Разъясняется, как явление амбивалентности соотносится с типами акцентуации личности.

Ключевые слова: амбивалентность личности, структура и типы амбивалентности.

Borysiuk O. N., Prokhorchuk N. V. The ambivalence of the individual as a psychological phenomenon

The article examines and presents the results of theoretical and empirical analysis of the individual's ambivalence. The scientific-theoretical concepts and approaches to the study of the problem of ambivalence in Ukrainian and foreign psychology are analyzed. The greatest attention to the studies of ambivalence was paid by foreign scholars and their research were conditionally divided into three directions: psychoanalytic concepts, cognitive theories, and humanistic theories of personality. It is established that ambivalence is a characteristic feature that is manifested in the coexistence of opposing equivalent desires, feelings, thoughts and

actions to an external or inner world that is phenomenologically fixed in the behavioral, motivational, affective and cognitive spheres of human life. Ambivalence can be considered on the following components: motivational (based on the so-called two-modality, its positive and negative construction in accordance with the need for affiliation, which is realized as a desire to accept, on the one hand, and as a fear of neglect – on the other), behavioral (which has the form of manifestation in the plane of internal struggle between benevolence and aggressiveness), affective and cognitive (the mind says one thing, and the heart suggests something different). The types of personality ambivalence, such as: schizoid, depressive, obsessive and hysterical, are found out. As a result of the empirical study it was found that high and average level of ambivalence prevails in the group of the respondents, which is best manifested in hyperthyroid, cyclotomic and emotional types of accentuation. Low levels of ambivalence is manifested in cyclotomic and exalted types of character accentuations. The following methods were used for the study: the characterological questionnaire by K. Leongard – G. Shmishek (for diagnostics of the person's accentuation type and an indicator of accentuation); the method «Female (male) ambivalence» by T. M. Zelinska (to determine the level of ambivalence).

Key words: individual ambivalence, structure and types of ambivalence.

Стаття надійшла 22 грудня 2017 р.

УДК 159.922.2:316.654:34.08

Н. М. Василюць

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІКУ

Розглянуто поняття психологічного та хронологічного віку особистості. Проаналізовано основні підходи до розуміння та інтерпретації суб'єктивного переживання психологічного віку. Визначено на концептуальному рівні складові суб'єктивного переживання психологічного віку крізь призму розуміння часової перспективи та співвідношення із хронологічним віком особистості. Розглянуто вікові особливості та статеві відмінності суб'єктивного переживання психологічного віку. Визначено поняття когнітивної ілюзії сприйняття свого віку.

Ключові слова: психологічний вік, хронологічний вік, суб'єктивний вік, часова перспектива, когнітивна ілюзія сприйняття віку.

Постановка проблеми. Ставлення до свого віку є важливим регулятором швидкості та якості саморуху вперед. У психології розрізняють хронологічний вік – кількість прожитих людиною років від її